

Prof. UKSW dr hab. Elżbieta Karska

Warszawa, dnia 2 lipca 2020 r.

Kierownik Katedry Ochrony Praw Człowieka
i Prawa Międzynarodowego Humanitarnego
Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego
w Warszawie

Recenzja rozprawy doktorskiej mgra Radosława Kostrubca

pt. *Dopuszczalne ograniczenia prawa do swobodnego, pokojowego zgromadzania się w systemie praw człowieka*

(Lublin 2020, 1113 przypisów, 335 str.),

napisanej pod opieką naukową ks. prof. KUL dra hab. Krzysztofa Orzeszyny

przy udziale promotora pomocniczego dra Michała Skwarzyńskiego

na Wydziale Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji

Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II

W związku z powołaniem mnie przez Radę Instytutu Nauk Prawnych Wydziału Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II w dniu 4 maja 2020 r. na recenzentkę rozprawy doktorskiej mgra Radosława Kostrubca pt. *Dopuszczalne ograniczenia prawa do swobodnego, pokojowego zgromadzania się w systemie praw człowieka*, napisanej pod opieką naukową ks. prof. KUL dra hab. Krzysztofa Orzeszyny przy udziale promotora pomocniczego dra Michała Skwarzyńskiego na Wydziale Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, przedstawiam jej ocenę:

1. Wybór tematu rozprawy doktorskiej

W sferze funkcjonowania współczesnego demokratycznego państwa prawa bardzo istotne miejsce zajmuje prawo do swobodnego, pokojowego zgromadzania się. Instynktownie bowiem

w społeczeństwie tkwi potrzeba gromadzenia się i zbiorowego wyrażania poglądów, myśli, a szczególnie krytyki lub sprzeciwu wobec zachodzących zmian, zjawisk czy wobec sprawujących władzę. Omawiane prawo do swobodnego, pokojowego zgromadzania się stanowi przejaw wolności swobodnego i publicznego wyrażania opinii. Dlatego właśnie wybór tematu rozprawy doktorskiej należy uznać za wyjątkowo trafny. Autor uznał, że ograniczenia tych praw są na tyle istotne, że poświęcił im kilka lat pracy naukowej, które znalazły finał w postaci obszernej rozprawy doktorskiej. Wybór należy pochwalić i podkreślić, że temat ten ma też niezwykle istotny wymiar praktyczny, nie tylko ze względów, które wyżej wskazałam, ale dlatego, że każde demokratyczne państwo prawa musi stosować standardy praw człowieka, których prawo do swobodnego, pokojowego zgromadzania się jest nieodłącznym elementem.

2. Ocena merytoryczna rozprawy doktorskiej

2.1. Konstrukcja rozprawy

Przedstawiona mi do oceny rozprawa doktorska składa się ze wstępu, czterech rozdziałów, zakończenia i obszernej bibliografii. Autor trafnie rozpoczyna od systemowej limitacji praw człowieka w pierwszym rozdziale, gdzie szczegółowo odnosi się do praw i wolności człowieka, systemu ochrony praw człowieka oraz klauzul limitacyjnych w tym systemie. Rozważania zawarte w pierwszym rozdziale są na pewnym poziomie ogólności, co jest w pełni uzasadnione ze względu na wprowadzający w zagadnienie charakter tej jednostki redakcyjnej. Jednak w treści Autor często szczegółowo odnosi się do swobodnego, pokojowego zgromadzania się. Trochę zastanawia, dlaczego nie wskazuje na to w tytułach podrozdziałów ani mniejszych jednostek redakcyjnych tej części rozprawy, co w mojej ocenie też wydaje się potrzebne i odzwierciedlałoby w pełni treść pracy.

Rozdział drugi rozprawy dotyczy granic wynikających z istoty prawa do swobodnego, pokojowego zgromadzania się. Autor szczegółowo przedstawił w nim prawo do swobodnego, pokojowego zgromadzania się jego istotę i relacje do innych wybranych praw człowieka. W dalszej części rozdziału rozważa ograniczenia tego prawa w związku z potrzebą jego kolektywnej realizacji. Rozważania te dotyczą ograniczeń poprzez brak możliwości jego samodzielnej realizacji i konieczność realizacji wspólnego celu. Trzeci podrozdział drugiego rozdziału został poświęcony konieczności tożsamości miejsca i czasu zgromadzenia jako

ograniczeniu omawianego prawa, w tym wymogowi koncentracji uczestników oraz konieczności organizacji pokojowego zgromadzenia.

W rozdziale trzecim, poświęconym specyficznie ogólnej klauzuli limitacyjnej prawa do swobodnego, pokojowego zgromadzania się, Autor opisał wymóg zastosowania ustawowego ograniczenia tego prawa, legalność ograniczenia, gwarancje zapewnienia środków odwoławczych przeciwko nadużyciom prerogatywy państwa, krajowy margines swobody uznania przesłanki konieczności zastosowania ograniczeń korzystania z prawa do swobodnego, pokojowego zgromadzania się. Ostatni podrozdział tego rozdziału to rozważania z zakresu ograniczeń stosowania klauzuli limitacyjnej wobec omawianego prawa, w tym ograniczenia ze względu na zakaz nadużycia prawa oraz ze względu na cel legitymizujący limitacje prawa do swobodnego, pokojowego zgromadzania się.

Rozdział czwarty rozprawy został poświęcony konkretnym, dopuszczalnym przesłankom ograniczenia prawa do swobodnego, pokojowego zgromadzania się. Autor zawarł w nim sześć zagadnień naukowych. Pierwsze z nich to ograniczenia prawa do swobodnego, pokojowego zgromadzania się ze względu na interesy bezpieczeństwa państwowego, publicznego, ochronę porządku i zapobiegania przestępstwom, w którym opisał interes bezpieczeństwa państwowego oraz interes bezpieczeństwa publicznego, ochronę porządku i zapobieganie przestępstwom, jako przesłanki ograniczenia prawa do swobodnego, pokojowego zgromadzania się. Drugie zagadnienie, będące przedmiotem analizy w tej części rozprawy, to ograniczenie prawa do swobodnego, pokojowego zgromadzania się ze względu na ochronę zdrowia w dobie zagrożenia SARS-CoV-2. Kolejne zagadnienie dotyczy ograniczenia prawa do swobodnego, pokojowego zgromadzania się ze względu na ochronę moralności, w którym szczegółowo opisano kwestię dotyczącą zgromadzenia niosącego treści nieakceptowane w społeczeństwie oraz nienawiść jako treść niesioną przez zgromadzenie. Czwarte zagadnienie to kwestie dotyczące ograniczeń ze względu na ochronę praw i wolności innych osób, w tym prawo do ochrony życia, przemieszczania się, poszanowania życia prywatnego i rodzinnego oraz prawo do niezakłóconego korzystania z własności oraz prawo do pokojowych zgromadzeń a cykliczne korzystanie z tego prawa przez inne podmioty. Dwa ostatnie zagadnienia, które znalazły odzwierciedlenie w rozdziale czwartym, to: podmiotowe możliwości wyłączenia korzystania z prawa do swobodnego, pokojowego zgromadzania się oraz kumulatywność podstawy ograniczenia prawa do swobodnego, pokojowego zgromadzania się.

Rozprawa zawiera też obszerne zakończenie i bibliografię. Do rozprawy zostało też dołączone streszczenie w języku polskim i angielskim.

Przedstawioną konstrukcję należy uznać za prawidłową. Doktorant konsekwentnie odzwierciedla w treści rozprawy jej tytuł, poszczególne elementy są spójne, rozważania zostały uporządkowane logicznie i całość treści odpowiada tematowi określönemu w tytule rozprawy. Konstrukcja treści jest tradycyjnie przyjętą metodą od ogółu do szczegółu, prawidłowo została zrealizowana i spełnia kryteria konstrukcji rozpraw doktorskich w dyscyplinie nauk prawnych. Wybrane do analizy naukowej zagadnienia zostały prawidłowo uporządkowane, podobnie zresztą jak i elementy formalne, które znajdują właściwe miejsce w konstrukcji treści rozprawy doktorskiej, jako całości.

2.2. Merytoryczna ocena problemu badawczego przedstawionego w rozprawie

Klauzule limitacyjne w ochronie praw człowieka od dawna cieszą się popularnością wśród badaczy tego prawa zarówno w kontekście międzynarodowym, jak i krajowym. Często wybierane są jako temat opracowań monograficznych, ale też zawsze stanowią istotny element rozważań systemowych. Warto przypomnieć choćby monografię sprzed ponad dziesięciu lat autorstwa dra Bartłomieja Latosa, *Klauzula derogacyjna i limitacyjna w europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności*, Warszawa 2008, która szczegółowo traktuje o klauzulach, choć w odniesieniu do całej Konwencji, a nie poszczególnych praw, w niej zawartych. Mimo tej popularności, temat jest na tyle pojemny, że każda z prac stanowi wartość dodaną w dyskusji naukowej, a szczególnie wówczas, gdy autorzy szczegółowo badają specyfikę poszczególnych praw z katalogu, tych objętych derogacją bądź limitacją. Mgr Radosław Kostrubiec wybrał na temat swoich rozważań dopuszczalne ograniczenia prawa do swobodnego, pokojowego zgromadzania się. W pracy szczegółowo określił cel, jakim jest ukazanie dualistycznego charakteru ograniczenia, oraz wskazał, że ograniczenia wynikają zarówno z normatywnej konstrukcji tego prawa, jak i z jego swoistej istoty, jako prawa indywidualnego, aczkolwiek realizowanego kolektywnie.

Należy zgodzić się z Autorem, że prawo do swobodnego, pokojowego zgromadzania się należy klasyfikować jako prawo a nie wolność człowieka. Słuszny jest też wniosek zawarty na s. 109, iż „prawo do pokojowych zgromadzeń (...) jest zindywidualizowane, a jego istota wymusza na jednostkach zbiorowe wykonywanie, do którego konieczny jest udział więcej niż

jednej jednostki". W toku tych wywodów trzeba podkreślić, że Doktorant znakomicie, konsekwentnie i logicznie wyjaśnia treść oraz indywidualny charakter prawa do swobodnego pokojowego zgromadzania się w kontekście zbiorowego charakteru jego realizacji (s. 113). Bardzo trafnie też Autor odniósł się do specyfiki tego prawa w kontekście nowych technologii i cyberprzestrzeni, wskazując na sposób jego realizacji w Internecie (s. 135).

W recenzji rozprawy doktorskiej nie sposób oczywiście odnieść się do każdego analizowanego w niej wątku, tym bardziej że w tej pracy jest ich bardzo dużo i wszystkie należą do niezwykle interesujących i jednocześnie inspirujących dalszą dyskusję naukową. Autor wybrał zagadnienie o bardzo istotnym znaczeniu politycznym, mające szczególnie ważny wymiar praktyczny w demokratycznym państwie prawa. W mojej ocenie rozważania i spostrzeżenia Autora zawarte w tej części rozprawy mogą posłużyć za praktyczny przewodnik w realizacji prawa do swobodnego, pokojowego zgromadzania się, a nawet jako doktrynalna wytyczna dla władz wydających decyzje w tej sprawie. Szczegółowo i trafnie Doktorant odniósł się do relacji prawa do swobodnego, pokojowego zgromadzania się z innymi prawami człowieka. W tym kontekście trafne są spostrzeżenia dotyczące wolności myśli, sumienia i wyznania czy wolności wypowiedzi. Z pewnością mgr Radosław Kostrubiec swobodnie porusza się po systemie praw człowieka, jako całości, tak samo też analizując normatywny charakter poszczególnych praw człowieka oraz interakcje zachodzące między nimi w praktycznym wymiarze.

Badając problem merytoryczny, w rozdziale trzecim Autor trafnie przeszedł pomiędzy analizą pozanormatywnych ograniczeń prawa do zgromadzeń a badaniem konkretnych, dopuszczalnych przesłanek limitacji, które nie jest możliwe bez ustalenia standardów i regulacji stosowania ograniczeń funkcjonujących w ramach systemu praw człowieka (s. 151). Zdaniem Doktoranta ogólna klauzula limitacyjna musi przy swoim zastosowaniu być rozpatrywana w kontekście konkretnych dopuszczalnych ograniczeń określonych jako podstawy do wdrożenia ingerencji w prawo do zgromadzeń. Zastosowanie poszczególnych przesłanek zawartych w klauzuli musi być zatem wcześniej określone w prawie stanowionym i muszą one wypełniać znamię niezbędności ich użycia w społeczeństwie demokratycznym (s. 151). Trafne są też wnioski dotyczące specyfiki klauzuli limitacyjnej, bowiem omawiane prawo z natury rzeczy ingeruje w prawa osób trzecich i choćby dlatego obowiązkiem państwa jest zapewnić bezpieczeństwo uczestnikom zgromadzenia. Klauzula limitacyjna zatem ma swój

podstawowy cel i określa uprawnienia państwa do ingerencji w formę zgromadzenia, a nie – w jego treść. Jednocześnie z natury rzeczy kolektywny i indywidualny charakter omawianego prawa wyznacza zakres i granicę ograniczeń. W pełni uzasadnione są wnioski Autora, że ta granica limitacji wynika z zasady pluralizmu, ale także ma swoje źródło w demokracji, której nieodzownym elementem jest prezentowanie poglądów w postaci pokojowych zgromadzeń. Bardzo trafne są też wnioski Doktoranta dotyczące dyrektyw umożliwiających stosowanie ograniczenia (s. 251), gdzie wymienił „ustalenie, że podmiot zobowiązany nie może za pomocą innych środków zaradczych doprowadzić do zapobieżenia przestępstwu. Ponadto zagrożenie przestępstwem powinno być realne, a nie hipotetyczne”. W tej części rozprawy Autor zawarł też cenne uwagi dotyczące aktualnej sytuacji związanej z ochroną zdrowia w dobie zagrożenia koronawirusem, co m.in. czyni dysertację niezwykle aktualną.

Pod względem merytorycznym, analizowany problem badawczy został przedstawiony na wysokim poziomie. Autor niezwykle konsekwentnie realizuje wywód naukowy, praca jest uporządkowana, bardzo logiczna w każdej części, a wszystkie rozważania są przemyślane, trafne i właściwie umiejscowione w kontekście całości wywodu. Trzeba to podkreślić, bo prace doktorskie broniące w ostatnich latach w dyscyplinie nauk prawnych nie zawsze miały tak wysoki poziom merytoryczny. Autor prezentuje zarówno stanowiska utrwalone w literaturze czy orzecznictwie, jak i własne poglądy oraz wnioski płynące z analizy naukowej.

3. Ocena formalnej strony rozprawy doktorskiej

Przedstawiona mi do recenzji rozprawa doktorska mgra Radosława Kostrubca pt. *Dopuszczalne ograniczenia prawa do swobodnego, pokojowego zgromadzania się w systemie praw człowieka* została napisana poprawnym językiem prawniczym, co przy tak trudnej tematyce nie jest zadaniem łatwym. Praca zawiera wszystkie elementy formalne przyjęte w naukach prawnych jako niezbędne do uznania pracy za opracowanie naukowe. Wnioski zawarte w części merytorycznej znajdują potwierdzenie w zgromadzonej literaturze, przejrzyste przedstawione w spisie bibliograficznym. Przypisy zostały sporządzone prawidłowo, a przyjęte metody cytowania Autor stosuje konsekwentnie. Praca napisana jest poprawnie stylistycznie i gramatycznie, a nieliczne tzw. literówki w niczym nie utrudniają

zrozumienia wyvodu naukowego. Tym samym stwierdzam, że przedstawiona mi do recenzji rozprawa doktorska spełnia wymogi formalne stawiane rozprawom doktorskim w dyscyplinie nauki prawne.

4. Konkluzja oceny rozprawy doktorskiej

Po zapoznaniu się z rozprawą doktorską mgra Radosława Kostrubca pt. *Dopuszczalne ograniczenia prawa do swobodnego, pokojowego zgromadzania się w systemie praw człowieka*, napisanej pod kierunkiem ks. prof. KUL dra hab. Krzysztofa Orzeszyny przy udziale promotora pomocniczego dra Michała Skwarzyńskiego na Wydziale Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, stwierdzam, że stanowi ona oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie nauki prawne oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Oznacza to, że rozprawa ta spełnia wszystkie wymogi określone w art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2017 r., poz. 1789), który stosowany jest zgodnie z art. 179 ust. 2 i 3 ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. – Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2018 r., poz. 1669 z późn. zm.). Tym samym może ona stanowić podstawę do przeprowadzenia dalszych czynności w przewodzie doktorskim, w tym do nadania stopnia naukowego doktora nauk społecznych w zakresie nauk prawnych. Wobec powyższego rekomenduję Radzie Instytutu Nauk Prawnych Wydziału Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II dopuszczenie mgra Radosława Kostrubca do publicznej obrony rozprawy doktorskiej.

